

UDC 582.948.2:581.9(497.1)=862

CERINTHE TRISTIS TEYB. — PRAVI ČLAN
HRVATSKE FLORE

RADOVAN DOMAC

(Zagreb)

Primljeno 18. 01. 1988.

Cerinth *tristis* Teyb. (*Boraginaceae*), vrsta koja je do danas važila kao nedovoljno poznata i nesigurna, sada je sa sigurnošću utvrđena na nekoliko nalazišta na Biokovu u Dalmaciji. Navedeni su kriteriji koji opravdavaju uvrštenje te vrste visike u hrvatsku floru.

Teyber je 1913 (ÖBZ 63:491) objavio prethodno priopćenje o nalazu nove vrste roda *Cerinth* (*Boraginaceae*), koju je u sterilnom stanju sabrao na jugu eksponiranim obroncima Biokova iznad Makarske. Glavna karakteristika po kojoj je opisao novu vrstu *C. tristis* Teyb. (sl. 1) bio je oko 2 mm široki, dijelom isprekidani, modrocрни rub na listovima rozete («folia rosularum... coeruleo-nigromarginata»; ÖBZ 63:491).

Budući da je brod »Baron Gautsch« kojim se Teyber vraćao u Pulu naletio na minu 13. kolovoza 1914. stradao je smrtno i sam Teyber, a sabrani je materijal nepovratno propao. Stoga je ta nova vrsta ostala nedovoljno opisana i važila je nekoliko decenija kao nesigurna. Tako npr. Hayek (1927—33:90) bilježi: »Planta dubia incomplete nota«, a isti je status ta vrsta visike zadržala i u djelu »Flora Europaea« (Domac 1972:94).

U novije je, međutim, vrijeme dr. fra Jure Radić iz Makarske sabrao obilan dokumentacijski materijal te vrste sa više lokaliteta na Biokovu, i to i u cvijetu (Vošac, Lađena, Sinjal, Šibenik, stijene, na visinj od oko 1000—1200 m n. m., te točila između Podgore i Drašnica, oko 300—600 m n. m., sl. 2). redovno na južnim ekspozicijama i dolo-mitnoj podlozi. Sudionici prvog znanstvenog skupa o Biokovu (Tučepi 1979) imali su prilike vidjeti biljke vrste *C. tristis* na prirodnom staništu a i u kulturi u planinskom botaničkom vrtu iznad Makarske (Kotišina), na kojima je naročito uočljiv bio tamnomodri, ponekad ljubičasto-crni rub na listovima rozete (sl. 3).

Na temelju toga održao sam na drugom znanstvenom skupu o Biokovu (Makarska 1983) referat pod naslovom: »Dvije 'dvojbene' svojte biokovske flore: *Cerintho tristis* Teyb. i *Onosma visianii* subsp. *biokovense* Domac«, u kojem sam iznio da vrstu *C. tristis* valja smatrati stalnim članom biokovske flore. Smatrajući također da postojanje te vrste treba podrobnije dokumentirati, odlučio sam objaviti dosad poznate rezultate u ovom radu.

Uz registraciju do danas poznatih nalazišta i objavljivanje slikovnog dokumentacijskog materijala potrebno je osvrnuti se i na morfologiju cvjetne čaške, oznaku koja unutar roda *Cerintho* predstavlja važan sistematski kriterij. Uspoređujući čaške srodnih vrsta ovoga roda, tj. *C. glabra* Mill. i *C. minor* L. s čaškom vrste *C. tristis* Teyb., uočljivo je da se radi o morfološkom nizu od relativno široke čaške širokih zubaca ('glabra'), preko uže čaške znatno dužih zubaca ('minor') pa sve do još uže i duže čaške izrazito uskih i dugih zubaca ('tristis'). Čaška u vrste *C. tristis* ima u srednjem dijelu upadljive ljubičaste pjegice (maculae confluentes), u bazalnom dijelu je žuta, a vršnom (zupci) zelene boje. Čaška je, dakle, po svemu sudeći, u slučaju vrste *C. tristis* dobar morfološki kriterij za razlučivanje srodnih vrsta ovoga roda (sl. 4).

Diagnosis: Ab affinibus *Cerintho glabra* Mill. et *C. minor* L. differt imprimis calice. Calix apud *C. glabra* latus, dentes calicis lati, apud *C. minor* angustior, dentes minus lati et longiores, apud *C. tristis* angustissimus et longior, dentes angustissimi et longissimi; calix parte inferiore flavus, parte media cum maculis violaceis confluentibus, dentes calicis virides.

Jasno je da bi bilo moguće, a i poželjno, podrobnije studiranje te interesantne, najvjerojatnije reliktno svojte visike. S obzirom na broj kromosoma Papeš je 1984. na materijalu sa Biokova izbrojila 16 kromosoma, pa se i u vezi s tim vrsta *tristis* donekle razlikuje od srodnih vrsta. Bolkovskii (1969) navodi, naime, za vrstu *glabra* i *minor* po 18 kromosoma.

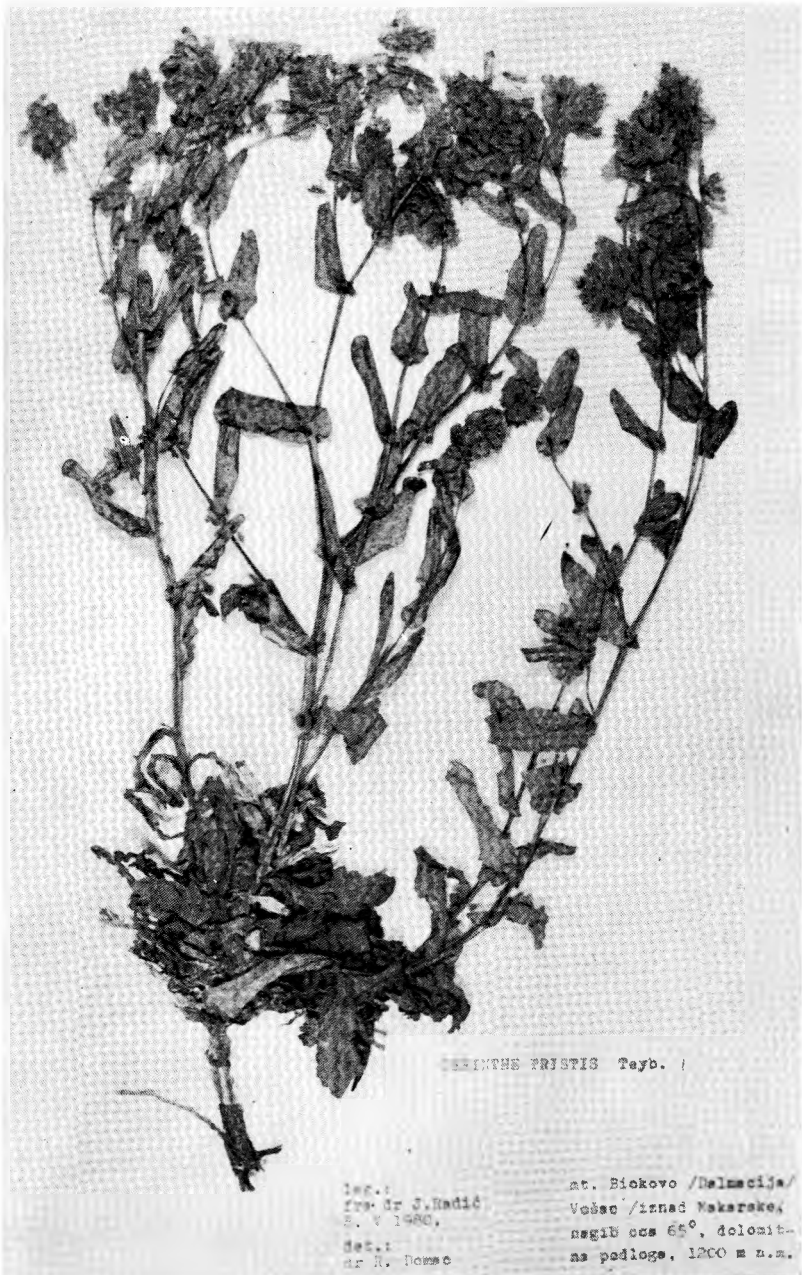
Bitno je nakon svega ustanoviti da vrsta *Cerintho tristis*, koju je privremeno pa stoga i nedovoljno opisao tragično poginuli austrijski botaničar Teyber, nesumnjivo postoji, te tako ukinuti njezin dosadnji status nesigurne i nedovoljno poznate biljke. Ona se danas može smatrati pravim članom hrvatske flore.

*

Ugodna mi je dužnost na ovome mjestu najljepše zahvaliti fra dr. Juri Radiću na poslanom herbarskom materijalu, slikama i podacima o rasprostranjenju vrste *C. tristis*. Za navedene podatke o broju kromosoma veoma sam zahvalan kolegici D. Papeš.

Literatura

- Bolkovskii, Z. V., 1969: Hromosomnye čisla etc., Leningrad.
- Domac, R., 1972: *Cerintho*. In Tutin et al. (edits): Flora Europaea, Vol. 3, 94—95, Cambridge Univ. Press.
- Domac, R., 1983: Dvije dvojbene svojte biokovske flore etc. Referat na 2. znanstv. skupu o Biokovu, Makarska 1983.
- Hayek, A., 1927—1933: Prodrromus florae Peninsulae Balcanicae, II : 90, Berlin—Dahlem.
- Teyber, A., 1913: Beitrag zur Flora Oesterreichs. ÖBZ 63:491, Wien.
- Tutin, T. G. et al., 1964—1980: Flora europaea, III : 94—95, Cambridge.



Sl. 1. *Cerinthe tristis* Teyb. sa Vošca iznad Makarske
Abb. 1. *Cerinthe tristis* Teyb. vom Vošac oberhalb Makarska



Sl. 2. *Cerinthe tristis* na točilu između Podgore i Drašnica
Abb. 2. *Cerinthe tristis* auf Schutthalden zwischen Podgora und Drašnice



Sl. 3. Listovi rozete u *Cerinthe tristis* s tamnoljubičastim rubom
Abb. 3. Blattrosette von *Cerinthe tristis* mit dem dunkelvioletten Rand



glabra



minor



tristis

Sl. 4. Cvjetna čaška nekih *Cerinthe*-vrsta (*glabra*, *minor*, *tristis*)
 Abb. 4. Blütenkelch von einigen *Cerinthe*-Arten (*glabra*, *minor*, *tristis*)

ZUSAMMENFASSUNG

CERINTE TRISTIS — EIN WAHRES MITTGLIED DER KROATISCHEN FLORA

Radovan Domac
 (Zagreb)

Die von Teyber auf dem Biokovo-Gebirge (Dalmatien) in sterilem Zustand gesammelte und von ihm provisorisch beschriebene und *Cerinthe tristis* benannte Art, galt bis heute als ungenügend bekannte und deswegen unsichere Art (Teyber selbst kam 1914 um's Leben anlässlich eines Schiffsbruchs in der Adria, und das ganze Pflanzenmaterial wurde bei dieser Katastrophe ebenfalls vernichtet).

Nun sind mehrere Fundorte dieser wahrscheinlich relikten Art auf dem Biokovo-Gebirge bekannt geworden: ebenfalls werden die Hauptmerkmale (Rosettenblätter mit dem dunkelvioletten Rand, Form des Blütenkelches) auf lebenden Pflanzen beobachtet. Dies ermöglicht diese interessante Art der Borretschgewächse nun als ein sicheres Mitglied der kroatischen Flora zu betrachten.

SUMMARY

CERINTE TRISTIS — AN AUTHENTIC MEMBER OF THE CROATIAN FLORA

Radovan Domac
 (Zagreb)

In 1914 Teyber tentatively described *Cerinthe tristis* from Biokovo-mountain in Dalmatia. He lost his life in a shipwreck in the Adriatic-Sea, and the plant was considered a doubtful species.

Several habitats of this species have recently been found in Biokovo-mountain, and its principal features have been studied on living plants. Therefore it is possible to consider *Cerinthe tristis* Teyb. as a verified member of the Croatian flora.

Prof. dr. Radovan Domac
 Jarnovičeva 3,
 YU-41000 Zagreb